

Udkast

Sammendrag af projekt vedr. havørreden i Gudenå

Redigeret af Jan Nielsen
Fiskeplejekonsulent, DTU Aqua, Silkeborg
15. oktober 2018

1. Indledning

I de senere år har der været talt en del om at forbedre mulighederne for lystfiskeri i Gudenå-området, herunder efter havørred, og der er gennemført en del restaureringsprojekter i vandløb for at forbedre bestandene af ørreder og andre fisk.

Meget tyder dog på,

- at opgangen af havørred til Gudenåen er blevet kraftigt reduceret i de senere år, og
- at dette sætter store begrænsninger på mulighederne for lystfiskeri.

Hvis mulighederne for lystfiskeri skal forbedres, er der behov for indsamling af viden om bestandene og de negative faktorer, der evt. påvirker dem, idet en sådan viden kan anvendes til at planlægge tiltag til forbedring af bestandene.

Denne indsamling af viden er startet op i efteråret 2018 og starten af vinteren 2018/19 som et led i et nyt samarbejde mellem DTU Aqua samt sportsfiskerforeningerne og kommunerne nedstrøms Tange. Fiskebestanden bliver undersøgt i udvalgte tilløb til Gudenåen nedstrøms Tangeværket, hvor der er naturlige bestande af havørred. Der skal også tælles gydegravninger af ørred i en del vandløb. Formålet er at få et overblik over bestandene i de udvalgte vandløb, dvs. om der er få eller mange ørreder.

Disse oplysninger skal bruges til at planlægge flere undersøgelser, restaureringstiltag m.m., så bestandene og mulighederne for lystfiskeri kan forbedres.

I dette notat kan man læse om havørredbestanden i 1980'erne og nu, samt hvad der skal undersøges i 2018.

Laksen er ikke omtalt, da den naturlige bestand er uddød. Men mange af de beskrevne problemstillinger kan også påvirke de udsatte laks negativt, da de to arter overordnet set stiller samme krav til vandløbene og kan blive påvirket af de samme former for dødeligheder.

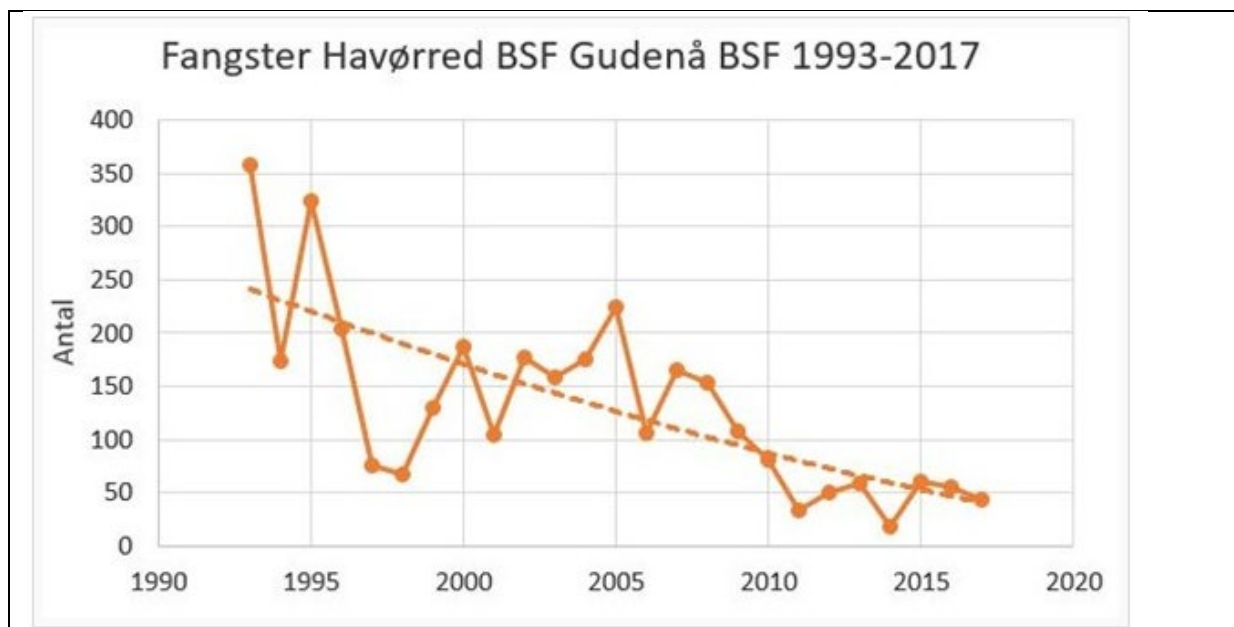
Desuden er der ikke fokus på vandløbene opstrøms Tangeværket, som i ca. 100 år har spærret for fiskenes vandringer i Gudenåens hovedløb og ødelagt mange af de naturlige gyde- og opvækstområder i vandløb. Det reducerede efter få år de naturlige bestande af laks og havørred så meget,

- at den naturlige laksebestand var uddød og
- at havørredbestanden var reduceret med 45 %

Etablering af gode passageforhold ved Tange med genskabelse af gode gyde- og opvækstområder for laks, ørred og andre fisk vil få en særdeles stor positiv betydning for fiskebestandene. Men der er pt. ingen afklaring på dette, og derfor er vandløbene opstrøms Tange ikke omtalt i dette notat.

2. Faldende fangster og frivillig fredning af havørreden i 2018

Siden 1990'erne er fangsterne af havørred i Gudenåen omkring Bjerringbro blevet meget mindre. Problematikken er beskrevet mere på foreningens hjemmeside, hvorfra der er hentet en figur over fangsterne (figur 1):

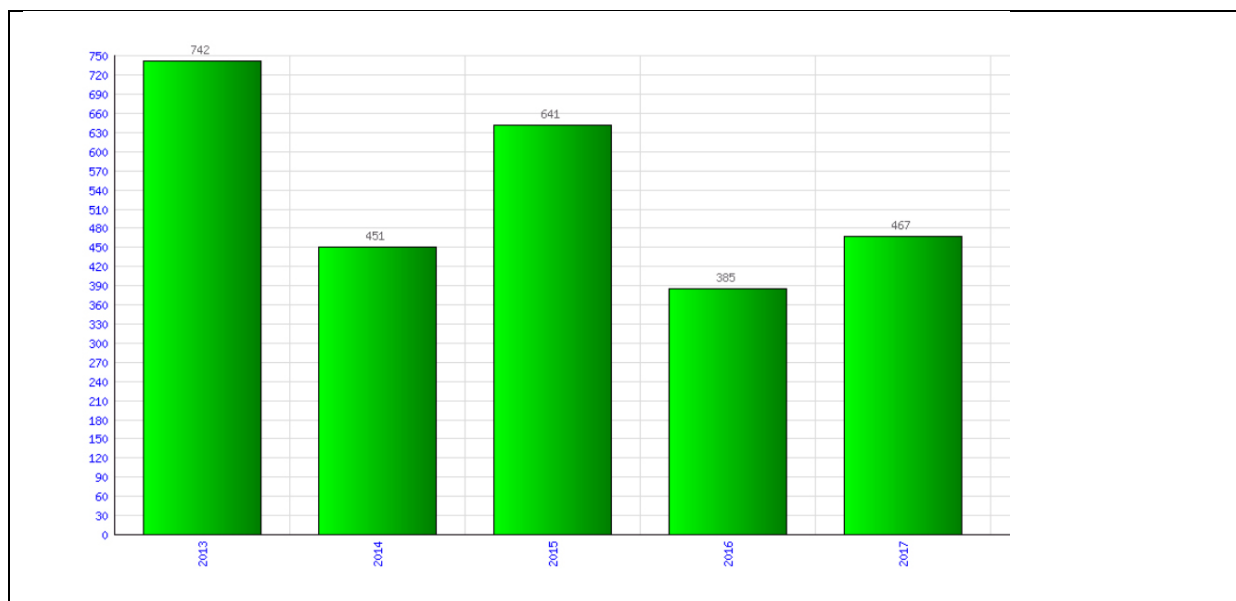
Figur 1. Fangsterne af havørred på Bjerringbro og Omegns Sportsfiskerforenings fiskevand i Gudenåens hovedløb. Fra <http://www.bjerringbro-sportsfisker.dk/vandfiskepleje/projekt-hvor-bliver-havørreden-af.aspx>

Siden 2013 har Langå Sportsfiskerforening registreret fangsterne af havørred i foreningens del af Gudenåen og Hadsten Lilleå (figur 2). Den samlede fangst af havørred ligger i intervallet 385-742 fisk. Af referatet fra foreningens generalforsamling 2018 fremgår det,

- at fangsterne i Gudenåens hovedløb opstrøms jernbanebroen i Langå er faldet fra ca. 60 havørreder årligt til ca. 10 stk. de sidste tre år, og
- at foreningen finder det bekymrende

De faldende fangster i Gudenåens hovedløb fra jernbanebroen i Langå til Tangeværket har nu medført, at foreningerne i Bjerringbro, Langå og Randers frivilligt har fredet havørreden på deres fiskevande i Gudenåen opstrøms jernbanebroen i Langå.

Spørgsmålet er så, om havørreden også er gået tilbage i Hadsten Lilleå. Hvis det er tilfældet, vil der være tale om en generel tilbagegang for fangsterne af havørred i hele Gudenåsystemet.

Figur 2. Fangsterne af havørred på Langå Sportsfiskerforening fiskevand i Gudenåen og Hadsten Lilleå 2013-2017. Data dækker fangster fra medlemmernes og i et vist omfang fiskeri med dagkort. Figuren er hentet den 5. oktober 2018 fra foreningens hjemmeside <http://www.langaa-sf.dk/>

Selv om der ikke er pålidelige registreringer af lystfiskernes fangster i Lilleåen gennem en længere årrække, og der kun er foretaget enkelte fiskeundersøgelser i vandløbene, kan det ikke udelukkes, at havørredbestanden er gået tilbage:

- Formanden for Hadsten Lystfiskerforening John Eistrøm har i oktober 2018 oplyst, at en del medlemmer mener, at bestanden af havørred i Hadsten Lilleå er gået meget tilbage, og at mange er bekymrede over dette.
- Biolog Torben Ankjærø fra Favrskov Kommune har ved undersøgelser konstateret, at der er flere stræk på små tilløb i Lilleåsystemet, hvor kommunen har fjernet spærringer og lagt grus ud, men ikke registreret ørredyngel ved elektrofiskeri. Det kan enten skyldes, at ingen ørreder er præget på disse små tilløb, og/eller at gydebestanden af havørred i Lilleåsystemet er begrænsende for, hvor mange grusbanker, der bliver gydt på.

2. Nyt samarbejde mellem DTU Aqua, kommunerne og sportsfiskerforeningerne

De faldende fangster af havørred er blevet debatteret en del, og der er i foråret 2018 blevet etableret et samarbejde mellem DTU Aqua, de tre berørte kommuner og sportsfiskerforeningerne, hvor vi ved fælles hjælp skal forsøge at finde ud af

- Er der tale om en generel tilbagegang for havørreden i Gudenåsystemet?
- I hvilket omfang er havørreden i tilbagegang?
- Hvad kan man gøre for at forbedre fiskebestandene og mulighederne for lystfiskeri?

Tabellen viser arbejdsgruppens sammensætning i efteråret 2018: **Meld tilbage til Jan Nielsen med oplysninger vedr. kontaktperson(er)**

Partner	Kontaktperson(er)	Telefon	Mail
DTU Aqua	Jan Nielsen	2168 5643	janie@aqua.dtu.dk
Viborg Kommune			
Favrskov Kommune			
Randers Kommune			
Bjerringbro og Omegns Sportsfiskerforening			
Langå Sportsfiskerforening			
Randers Sportsfisker Klub			
Hadsten Lystfiskerforening			

3. Tilbageblik og status for havørredbestanden 1985

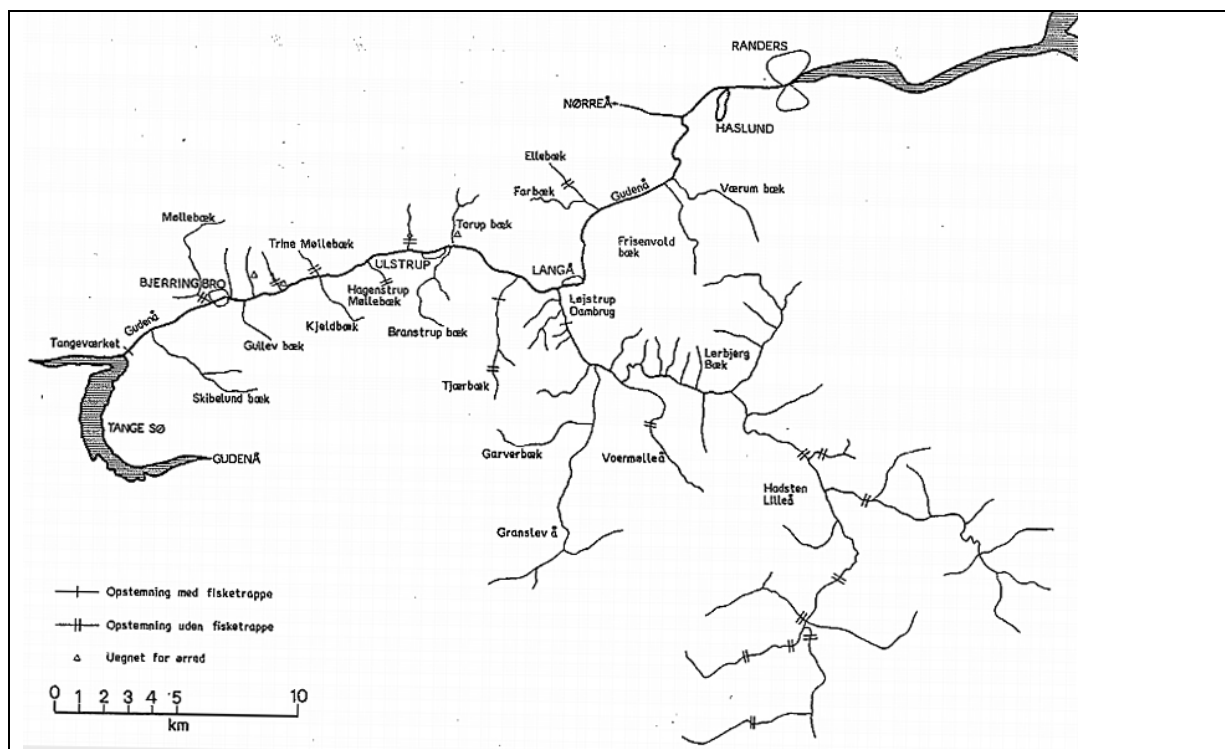
I starten af 1900'tallet og frem til 1980'erne blev havørredbestanden i Gudenåen undersøgt grundigt af DTU Aqua og Gudenåkomiteen. Det giver et godt sammenligningsgrundlag, når den nuværende bestand skal vurderes.

DTU Aquas fiskeplejekonsulent Jan Nielsen var ansvarlig for Gudenåkomiteens undersøgelser i 1980'erne og har bl.a. skrevet rapporten "Havørreden i Gudenåen", som blev udgivet af Gudenåkomiteen i 1985. Her bringes uddrag:

Midt i 1980'erne var

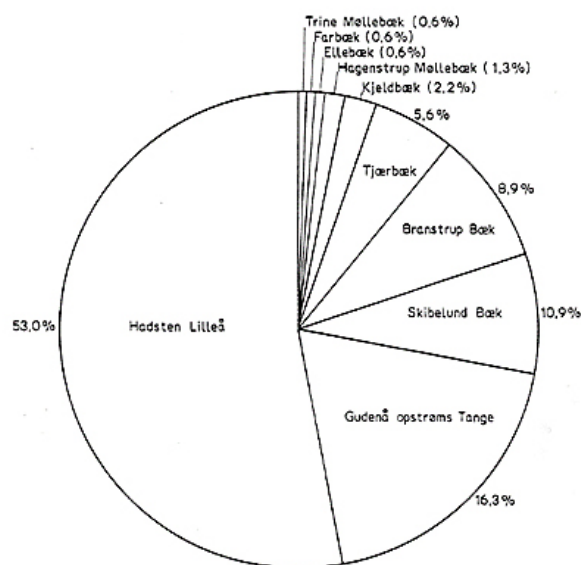
- det samlede udtræk af smolt fra Gudenåsystemet til Randers Fjord på ca. 8.600 smolt (ca. 2.200 af disse var udsatte smolt fra Skibelund Havørredopdræt)
- den samlede opgang af havørred til Gudenåen var på ca. 1.400 havørreder

En lang række vandløb blev undersøgt (figur 3), og det blev vurderet, hvordan de gydemodne havørreder fordelte sig i de enkelte vandløb (figur 4):

Figur 4. Havørredopgangen til Gudenåens tilløb 1984. Den samlede opgang blev beregnet til ca. 1.400 kønsmodne havørreder.

Fra Gudenåkomiteens rapport nr. 3: Havørreden i Gudenåen (1985) Link

Figur 3. Gudenåen nedstrøms Tange med navnene på de vandløb, hvor havørredbestanden blev undersøgt i 1984. Fra Gudenåkomiteens rapport nr. 3: Havørreden i Gudenåen (1985) Link

Rapporten ”Havørreden i Gudenåen” beskrev desuden en række problemer, som burde løses for at forbedre havørredbestandene. Selv om der stadig er problemer ved Tangeværket og visse andre steder, er en del af problemerne nu løst, se eksempler i tabellen:

Vandløb	Problem 1985	Status 2018
Hadsten Lilleå	Flere spærringer, bl.a. ved Løjstrup Dambrug	Der er skabt passage flere steder, også ved Løjstrup Dambrug
Møllebæk i Bjerringbro	Totalspærring ved opstemning	Opstemningen er fjernet
Gullev Bæk	Meget forurenet	Forurening stoppet
Hagenstrup Møllebæk	Totalspærring ved opstemning	Opstemningen er fjernet

I 1999-2000 viste DTU Aquas undersøgelser, at der vandrede 25.000-32.000 smolt ud fra Hadsten Lilleå. Det skal sammenholdes med, at den samlede udvandring til Randers Fjord fra hele Gudenåsystemet inkl. Lilleå og smoltudsætninger fra Skibelund Havørredopdræt kun var på ca. 8.600 smolt i 1985.

Det øgede antal smolt siden 1985 burde have forbedret havørredfiskeriet i Hadsten Lilleå. Men status for 2018 er, at mange medlemmer nu er bekymrede og mener, at bestanden har været i tilbagegang i de senere år. Desværre er der ikke nogen sammenlignelig fangststatistik for en lang årrække som ved Bjerringbro.

4. Udviklingen i havørredbestanden siden 1980'erne

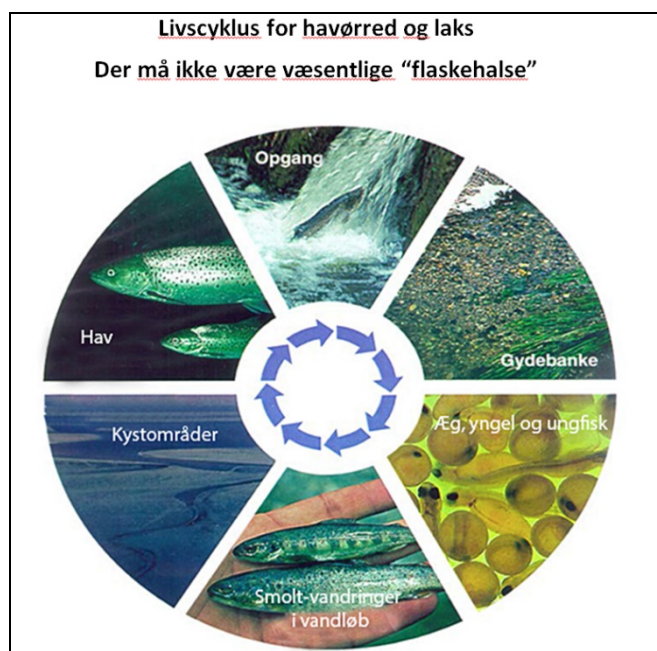
Man ville forvente, at fjernelsen af en del spærringer i tilløbene ville have øget havørredbestanden betydeligt. Men fangsterne af havørred er, som tidligere nævnt, gået meget tilbage i Gudenåen opstrøms jernbanebroen i Langå og måske også i Hadsten Lilleå.

Desuden er bestandene af ørredyngel og ungfisk gået meget tilbage i Brandstrup Bæk ved Ulstrup og Tjærbæk ved Langå, hvor der var en stor naturlig bestand i 1980'erne (måske også i andre tilløb?). Favrskov Kommunes undersøgelser af havørredopgangen til Brandstrup Bæk og Tjærbæk i de senere år har også vist en meget lille opgang.

Foreløbig ser det ud til

- at yngelproduktionen er blevet mindre i en del vandløb, og
- at der vender færre havørreder tilbage for at gyde i Gudenåens vandløb end tidligere.

Årsagen er ukendt. Men det er sandsynligt, at ørredbestandene nu er mere negativt påvirket end i 1980'erne. Det kan evt. være en samlet påvirkning flere steder i deres livscyklus (se oversigtsfiguren):

Selv om der bliver fanget en del havørreder i Hadsten Lilleå, kan det ikke udelukkes, at havørredbestanden også kunne være større her. Smoltudtrækket blev flerdoblet fra 1984 frem til 1999-2000, men det er spørgsmålet, om havørredfangsterne er steget tilsvarende, og om bestanden i dag er påvirket negativt af andre forhold end 1980'erne.

5. Nye undersøgelser 2018

For at få et bedre generelt kendskab til bestandene rundt om i Gudenåsystemet er det besluttet at undersøge udvalgte gydevandløb for havørred i efteråret/vinteren 2018 for at finde ud af,

- hvor stor yngelproduktionen er fra gydning (bestandsanalyser i sept.-okt.)
- om der vandrer få eller mange havørreder op for at gyde (ca. 1. dec.)

Derfor bliver der lavet en del undersøgelser i både Viborg-, Favrskov- og Randers Kommuner med hjælp fra frivillige sportsfiskere. Det kan samlet set give et godt overblik:

- I Viborg Kommune omkring Bjerringbro bliver Møllebækken, Skibelund Bæk og Gullev Bæk undersøgt med hjælp fra Bjerringbro og Omegns Sportsfiskerforening. Vi takker for denne hjælp, som er nødvendig for, at undersøgelserne kan finde sted. DTU Aqua laver bestandsanalyserne i Skibelund Bæk og Gullev Bæk, mens Viborg Kommune står for de øvrige undersøgelser med konsulenthjælp fra Danmarks Center for Vildlaks.
- Favrskov Kommune laver bestandsanalyser og elfisker efter havørred på gydevanddrift til flere tilløb til Gudenåen (Brandstrup Bæk, Tjærbæk, Hagenstrup Møllebæk,

Kjeldbæk og Danstrup Bæk). Desuden laver kommunen bestandsanalyser i nogle tilløb til Hadsten Lilleå.

- Randers Kommune laver bestandsanalyser i en række tilløb til Gudenåen på de samme strækninger, som kommunen har undersøgt i en årrække.

Det er også aftalt, at sportsfiskerne fortsætter med de hidtidige og vigtige optællinger af brugte gydepladser i udvalgte vandløb, som giver et godt billede af den samlede gydeaktivitet. Optællingerne kan evt. udvides til at dække andre vandløb.

Alle resultater skal vurderes med henblik på at få et samlet overblik og kortlægge evt. problemer, herunder om der er behov for nye undersøgelser, f.eks.

- om der siden årtusindskiftet kan være kommet en øget smoltdødelighed omkring en række nye vådområder ved Randers (som kan påvirke smolt fra hele Gudenåsystemet)
- om der kan være en øget smoltdødelighed under vandringerne til Randers Fjord, f.eks. pga. prædation (bliver der f.eks. ædt flere smolt end tidligere af rovfisk og rovdyr som gedde, skarv, odder etc.?)

I 2019 forventer DTU Aqua desuden at foretage bestandsanalyser i alle vandløbene nedstrøms Tangeværket med hjælp fra de berørte sportsfiskerforeninger. Det sker som led i revisionen af Plan for Fiskepleje i Gudenå, del 3 (udsendt i 2011, undersøgelserne gennemført i 2010).

Desuden forventes der afholdt møder i samarbejdsgruppen, hvor det skal drøftes, hvordan projektet videre skal forløbe, herunder om der kan laves nye undersøgelser.

Hvis man er interesseret i at få et overblik over tidligere fiskeundersøgelser i Gudenåens vandløb gennem tiden, kan man finde en samlet oversigt og gennemgang af rapporter om emnet frem til 2003 i Gudenåkomiteens rapport nr. 23, som kan downloades på Gudenåkomiteens hjemmeside ([link](#)).